

УДК 376.112.4:615.8
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.269-272

Стеблюк Світлана Василівна
доктор педагогічних наук, асистент
кафедри фізичної реабілітації
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
svitlana.stebliuk@uzhnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-2827-6805>

ПРАКТИКА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкрито підходи до організації практик у системі підготовки майбутніх фахівців спеціальності «Спеціальна освіта». Освітньо-професійною програмою «Олігофренопедагогіка. Інклюзивна освіта» передбачено два види практик: виробнича (двохкомпонентна: у закладах загальної середньої освіти з інклюзивними та спеціальними класами, інклюзивно-ресурсних центрах) та педагогічна. Метою статті є розкрити особливості організації практичної підготовки студентів-магістрів зі спеціальної освіти. Методи дослідження: контент-аналіз, спостереження за діяльністю студентів, аналіз, синтез, узагальнення. Розкрито зміст виробничої практики двоохкомпонентної, що є новим кроком у підготовці майбутніх фахівців спеціальної освіти. Сформульовано мету виробничої практики: розвиток інтегральної, загальних та спеціальних компетентностей, визначених Освітньо-професійною програмою спеціальності; практичних умінь на основі комплексного, інтегрованого підходу до її змісту. До кожного компонента включено два змістові модулі, серед тем: створення траєкторії практичної діяльності; науково-творча діяльність здобувача освіти у процесі проходження практики за першим та другим компонентами. Підкреслено, що педагогічна практика спрямована й на підготовку магістра до науково-педагогічної діяльності, що зумовлено законодавством України щодо можливості викладання випускниками-магістрами у закладі вищої освіти. У процесі визначення змісту практик ураховано ті реформи, що мають місце у системі вітчизняної освіти. Сформульовано окремі пропозиції з метою покращення практичної підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: інклюзивне навчання, діти з особливими освітніми потребами, спеціальна освіта, практична підготовка.

Вступ. Упровадження й розвиток інклюзивного навчання в Україні зумовлює потребу у компетентнісній професійній підготовці майбутніх фахівців у галузі спеціальної освіти. Пріоритетними стають питання належної організації освітнього процесу, забезпечення умов для навчання, виховання і розвитку дітей, з особливими освітніми потребами зокрема. Сучасним закладам освіти необхідні педагоги, які апробують й реалізують традиційні й інноваційні технології навчання, виявляють здатність до саморозвитку, креативності. Значне місце у формуванні складових професійної компетентності майбутніх фахівців займає практична підготовка.

Стандартом вищої освіти України другого магістерського рівня спеціальності 016 «Спеціальна освіта» визначено для освітньо-професійної програми – 90 кредитів ЄКТС (мінімальний обсяг кредитів ЄКТС, призначених для практики, включно з магістерським дослідженням, має становити не менше 30 кредитів ЄКТС) [1]. Відповідно й Освітньо-професійною програмою підготовки магістра враховано цю норму й передбачено два види практик: виробнича (двохкомпонентна: у закладах загальної середньої освіти з інклюзивними та спеціальними класами, інклюзивно-ресурсних центрах) та педагогічна. Таким чином, включено виробничу практику (двохкомпонентну), що є новим кроком у підготовці майбутніх фахівців спеціальної освіти. Ураховуючи нові вимоги до практичної підготовки майбутніх фахівців, дослідження означеної проблеми є актуальним й важливим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Практична підготовка студентів за різними спеціальностями в центрі дослідження низки науковців, позитиви й проблеми якої враховувалися нами у процесі визначення її змісту (В. Бондар, К. Волинець, В. Вертугіна, Л. Надкернична, Н. Онищенко, О. Хома, О. Ліба та інш.)

На думку Н. Онищенко, «проблематичними в процесі проведення практик залишаються питання неузгоджених зв'язків між педагогічними закладами вищої і середньої шкіл, проходження практики студентів у різних освітніх закладах, відсутності вчителів на підсумкових конференціях. Ці недоліки вказують на ігнорування у процесі організації практики таких засад, як наступність і систематичність, адекватність оцінювання» [2, с.56].

Ураховуємо думку Л. Надкерничної, що «сучасні пошуки нових підходів до організації практичної підготовки майбутніх учителів ведуться за декількома напрямками. Головною їхньою особливістю є прагнення враховувати національні й інтернаціональні традиції та досягнення в сучасному утворенні з метою наближення майбутніх учителів до реальних умов педагогічної діяльності. З цією метою студенти починають здобувати досвід професійної діяльності спочатку в модельованих умовах – на практикумах, а потім уже здійснюють практичну діяльність в умовах реального освітнього процесу школи» [3, с. 76].

Практична підготовка майбутніх учителів в контексті освітніх реформ має місце у дослідженні О. Хоми, О. Ліби, в якому зазначається, що «практика є цілісним процесом, невіддільним від теоретичного складника. Вона буде ефективною за умови сформованості складників професійної компетентності: інтегральної, загальних та фахових. Сьогодні розроблено з дисциплін нові навчальні та робочі програми, які рекомендують сучасні підходи до навчання учнів в умовах інтеграції. Йдеться про те, що студент повинен бути добре обізнаним із Концепцією НУШ, Державним стандартом початкової освіти, Типовими освітніми програмами, новими підручниками» [4, с.120]. Дотримуємось думки М. Воронки, А. Проценко, що «у процесі практики знання студентів розширюються, поглиблюються, конкретизуються; розвиваються й удосконалюються професійні вміння

та навички; виробляється індивідуальний стиль професійної діяльності; розвивається дослідницький та інноваційний потенціал майбутнього вчителя; відбувається опанування всією системою професійних функцій та інтенсивний розвиток усіх елементів і складників професійної майстерності» [5, с.60]. Таким чином, у процесі визначення змісту практик у ЗВО слід урахувати й ті зміни, які відбуваються у процесі реформи вітчизняної освіти.

Мета статті: розкрити особливості організації практичної підготовки студентів-магістрів спеціальної освіти. **Методи дослідження:** контент-аналіз, спостереження за діяльністю студентів, аналіз, синтез, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Освітньо-професійною програмою «Олігофренопедагогіка. Інклюзивна освіта» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта [6] передбачено два види практик: виробнича (двохкомпонентна: у закладах загальної середньої освіти з інклюзивними та спеціальними класами, інклюзивно-ресурсних центрах) та педагогічна.

Вибір виробничої двохкомпонентної практики зумовлений тісною співпрацею закладів освіти й інклюзивно-ресурсного центру. Відтак, Постановою Кабінету Міністрів України «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15 вересня 2021 року за №957 зазначено, що «керівник закладу освіти на підставі заяви одного з батьків (інших законних представників) учня та висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, що надається інклюзивно-ресурсним центром, утворює інклюзивний клас та організовує інклюзивне навчання з урахуванням рівня підтримки, рекомендованого інклюзивно-ресурсним центром» [7]. Відповідно й означений вид практики дасть можливість здобувачеві освіти зрозуміти взаємозв'язок закладів освіти, що покращить вибір програми для роботи з учнем в інклюзивному класі.

Мета виробничої практики – розвиток інтегральної, загальних та спеціальних компетентностей, сформульованих Освітньо-професійною програмою спеціальності; практичних умінь на основі комплексного, інтегрованого підходу до її змісту.

Здобувач освіти повинен знати: положення щодо організації інклюзивного навчання у закладі загальної середньої освіти (далі ЗЗСО) та в інклюзивно-ресурсних центрах; особливості організації освітнього процесу в ЗЗСО відповідно до Концепції Нової української школи та в інклюзивно-ресурсних центрах; професійні обов'язки асистента вчителя та фахівця інклюзивно-ресурсного центру; особливості індивідуальної програми розвитку, що забезпечить індивідуалізацію навчання дитини з особливими освітніми потребами. Він має вміння: працювати в команді супроводу особи з особливими освітніми потребами (далі ООП); визначати зміст навчання відповідно до адаптованої чи модифікованої програми; добирати сучасні методи навчання, виховання й розвитку дитини з ООП; моделювати уроки (заняття) в умовах інклюзії; організувати роботу з дітьми з ООП в інклюзивно-ресурсному центрі.

До кожного компоненту включено два змістові модулі, серед тем мають місце й такі: створення траєкторії практичної діяльності (підготовка й проведення корекційно-розвиткових завдань для дітей з ООП); науково-творча діяльність здобувача освіти у процесі проходження практики за першим та другим компонентами; добірка емпіричного матеріалу для написання кваліфікаційної роботи магістра.

Педагогічна практика має зовсім інше спрямуван-

ня: підготовка магістра до науково-педагогічної діяльності. Її проходження зумовлено законодавством України щодо можливості викладання випускниками-магістрами у закладі вищої освіти (Закон України «Про вищу освіту»). Відповідно здобувач освіти повинен знати: особливості організації освітнього процесу у закладі вищої освіти; сучасні підходи до викладання у вищій школі; технологію дистанційного навчання; специфіку проведення лекційних та практичних (семінарських) занять; організацію самостійної роботи студентів; добирати літературу та засоби навчання. Серед умінь такі: визначати пріоритети у роботі закладу вищої освіти, виходячи із нормативно-законодавчої бази України; аналізувати освітньо-професійну програму спеціальності, визначити складові професійної компетентності; вести спостереження за лекційними, практичними (семінарськими) заняттями; моделювати заняття у закладі вищої освіти.

Програмою означеного виду практики передбачено вивчення навчально-методичної та наукової роботи кафедри; застосування традиційних та інноваційних методів й прийомів навчання у практиці роботи науково-педагогічних працівників; критеріїв оцінювання різних видів робіт та підсумкового контролю, визначених робочими програмами навчальної дисципліни. Магістрант з'ясує специфіку діяльності куратора студентської групи, роль студентського самоврядування. Значна увага відводиться на здійснення науково-дослідної діяльності здобувачів освіти, зокрема у рамках роботи студентського наукового гуртка «Науковий простір».

Спостереження за цим видом педагогічної практики показало, що вона є вкрай важливою для розуміння здобувачами специфіки діяльності закладу вищої освіти. Положень університету, що розроблені на основі нормативно-законодавчої бази України. Робота на відповідній кафедрі дала можливість студентам сформулювати тему власного дослідження у галузі спеціальної освіти, спостерігати за професійною діяльністю науково-педагогічних працівників, вивчити коло їх наукових інтересів, специфіку підготовки лекційно-практичних занять. У процесі їх проведення вони проявили креативність, в умовах дистанційного навчання змогли проілюструвати набуті компетенції з різних дисциплін та умінням користуватися Інтернет-платформою Google Meet. Окрім цього, робочою програмою передбачено вивчення методів педагогічного дослідження, їх видів, ознайомлення із сучасними методиками наукового дослідження. Серед завдань: дібрати методи педагогічного дослідження для вивчення у студентів мотивації до навчання за наступним освітнім ступенем та майбутньої професійної діяльності. Це дасть можливість якісно підготувати кваліфікаційну роботу магістра, дотримуючись правил академічної доброчесності.

Форма контролю: самоконтроль у вигляді систематичного ведення щоденника практики та чіткого дотримання виконання індивідуального плану; поточний контроль керівниками від бази практики та закладу вищої освіти. Підсумкова звітність повинна бути оформлена у відповідні теки. Звіт здобувача освіти є важливим документом, що підтверджує виконання програми практики.

Безперечно, спостерігалися труднощі у систематизації теоретичного матеріалу, добірки завдань для практичних занять. З метою покращення практичної підготовки студентів-магістрів нами удосконалено: систему практичних занять, на яких передбачено створення квазіпрофесійного середовища, моделювання педагогічних ситуацій, компетентнісних за-

вданий; співпрацю із стейкхолдерами, закладами освіти з участю їх у спільних заходах (семінарах, бесідах, проведеннях окремих видів завдань на практичних заняттях), що уже ввійшло у практику роботи ЗВО.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**. Практична підготовка у поєднанні з теоретичною сприяє формуванню складових професійної компетентності. Види практик – виробнича (двохкомпонентна: у закладах загальної середньої освіти з інклюзивними та спеціальними класами, інклюзивно-ресурсних центрах) та педагогічна – спрямовані на підготовку креативного майбутнього фахівця, який здатний до організації роботи з дітьми

з особливими освітніми потребами. Інтеграція, що закладена в основі практичної підготовки, відповідає вимогам сучасності й дає можливість реалізувати ті завдання, які сформульовані вітчизняною нормативно-законодавчою базою. Визначивши окремі труднощі у проходженні практик, нами вказано й реалізуються шляхи їх покращення. Отже, нами розглянуто специфіку організації практичної підготовки студентів-магістрів спеціальності «Спеціальна освіта» у закладі вищої освіти. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні специфіки організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання.

Список використаної літератури

1. Стандарт вищої освіти України за другим (магістерським) рівнем, ступенем магістра, з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 05.01.2021 № 28. К., 2021. URL: [стандарт+вищої+освіти+спеціальності+016+спеціальна+освіта+магістр&aq=chrome.2.69i59j69i57j35i39j46i512j0i512i5j0i13i4433i512.9503j0j](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/standard+viщої+освіти+спеціальності+016+спеціальна+освіта+магістр&aq=chrome.2.69i59j69i57j35i39j46i512j0i512i5j0i13i4433i512.9503j0j) (дата звернення: 12.02.2022)
2. Онищенко Н. П. Основні шляхи модернізації практичної підготовки студентів у закладах вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Т.3. №74. 2021. С.55-60
3. Надкернична Л. Організація педагогічної практики майбутніх учителів: результати експериментального дослідження. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 2. С.74–81
4. Хома О. М., Ліба О. М. Практична підготовка майбутніх учителів початкової школи в контексті освітніх реформ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Т.2. №75. 2021. С.118–121.
5. Воронка М. І., Проценко А. А. Педагогічна практика як засіб формування професійної майстерності вчителя в умовах реформування освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* Т. 2. №69. КПУ, Запоріжжя. 2020. С.57–61
6. Освітньо-професійна програма «Олігофренопедагогіка. Інклюзивна освіта» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, спеціалізація 016.02 олігофренопедагогіка. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/33675> (дата звернення: 12.02.2022)
7. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року. №957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.02.2022)

References

1. Standart vyshchoi osvity Ukrainy za druhym (mahisterskym) rivnem, stupenem mahistra, z haluzi znan 01 Osvita/Pedahohika spetsialnosti 016 Spetsialna osvita [Standard of higher education of Ukraine at the second (master's) level, master's degree, in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy specialty 016 Special education]. Approved and put into effect by order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 05.01.2021 № 28 [in Ukrainian].
2. Onyshchenko, N. P. (2021). Osnovni shliakhy modernizatsii praktychnoi pidhotovky studentiv u zakladakh vyshchoi osvity [The main ways to modernize the practical training of students in higher education]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools*, 3 (74), 55–60. [in Ukrainian].
3. Nadkernychna, L. (2012). Orhanizatsiia pedahohichnoi praktyky maibutnikh uchyteliv: rezultaty eksperymentalnoho doslidzhennia [Organization of pedagogical practice of future teachers: results of experimental research]. *Pedagogy and psychology of vocational education*, 2, 74–81. [in Ukrainian].
4. Khoma, O. M., & Liba, O. M. (2021). Praktychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoii shkoly v konteksti osvithnikh reform [Practical training of future primary school teachers in the context of educational reforms]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools*, 2 (75), 118–121. [in Ukrainian].
5. Vorovka, M. I., & Protsenko, A. A. (2020). Pedahohichna praktyka yak zasib formuvannia profesiinoi maisternosti vchytelia v umovakh reformuvannia osvity [Pedagogical practice as a means of forming the professional skills of teachers in the context of educational reform]. *Pedagogy of formation of creative personality in higher and general education schools*, 2 (69), 57–61. [in Ukrainian].
6. Osvitno-profesiina prohrama «Olihofrenopedahohika. Inkluzivna osvita» drugoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 016 Spetsialna osvita, spetsializatsiia 016.02 olihofrenopedahohika [Educational and professional program «Oligophrenic pedagogy. Inclusive education» of the second (master's) level of higher education in specialty 016 Special education, specialization 016.02 oligophrenic pedagogy]. <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/33675> [in Ukrainian].
7. Poriadok orhanizatsii inkluzyvnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity (2021). [The procedure for organizing inclusive education in general secondary education institutions]. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 15. №957. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30.03.2022 р.

Стаття прийнята до друку 04.04.2022 р.

Stebliuk Svitlana

Doctor of Pedagogical Sciences, Assistant
Department of Physical Rehabilitation
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

PRACTICE AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF MASTERS MAJORING IN SPECIAL EDUCATION

Abstract. The article reveals the approaches to the organization of practices in the system of training of future specialists of the specialty "Special Education". Educational and professional program "Oligophrenic pedagogy. Inclusive education" provides for two types of practices: industrial (two-component: in secondary education institutions with inclusive and special classes, inclusive resource centers) and pedagogical. The purpose of the article

is to reveal the features of the organization of practical training of master students of special education. Research methods: content analysis, observation of students' activities, analysis, synthesis. The content of two-component industrial practice is revealed, which is a new step in the training of future specialists in special education. The purpose of industrial practice is formulated - acquisition of integral, general and special competencies formulated by the Educational-professional program of the specialty; development of practical skills based on a comprehensive, integrated approach to its content. Each component includes two content modules, including: creating a trajectory of practical activities; scientific and creative activity of a student in the process of internship for the first and second components. It is determined that pedagogical practice is aimed at preparing a master's degree for scientific and pedagogical activities in a higher education institution. Its passage is conditioned by the legislation of Ukraine on the possibility of teaching by master's graduates in higher education. It is noted that in the process of determining the content of practices in higher education institutions should take into account the reforms that are taking place in the domestic education system. Forms of control are self-control in the form of systematic diary keeping and strict compliance with the individual plan; current control by managers from the base of practice and institutions of higher education. It is determined that the final report should be drawn up in the appropriate folders. The student's report is an important document that confirms the implementation of the internship program.

Key words: inclusive education, children with special educational needs, special education, practical training.